

THEORETICAL ASPECTS ON TERMINOLOGY

Maria-Adelina Bobic
PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: This article proposes to briefly present (by the methods of doctrinal, descriptive, comparative analysis and synthesis, of the diachronic description and graphic formalizations) several theoretical aspects related to terminology, in general. Therefore, we have systematized the three understandings related to the polysemantic term terminology: assembly of terms, specialty field, terminological activity, own methodology of a study object.

Keywords: terminology, specialty field, terminological activity, methodology, terminological school

1. Terminologia este un termen polisemantic, căruia majoritatea lingviștilor îi atribuie, de regulă, trei accepții: ansamblu de termeni domeniu de specialitate; activitate terminologică; metodologie proprie unui obiect de studiu.

1.1. Terminologia ca ansamblu de termeni proprii unui domeniu de specialitate

Lingvistul francez Alain Rey afirmă că termenul terminologie apare, pentru prima dată, în secolul al XIX-lea și semnifica, la început, doar totalitatea termenilor aparținând unui domeniu. Prima definiție a terminologiei este propusă de cercetătorul William Whewell, matematician și filosof englez (1794-1866), în lucrarea sa „History of the Inductive Sciences” [1837] și în „Filosofia științelor inductive” (1840) în care terminologia are valoare de ansamblu de termeni dintr-un anumit domeniu: „*systeme des termes employés dans la description des objets de l’histoire naturelle*”¹. Prezența conceptelor „sistem”, „obiect” și „termen” conferă acestei definiții uitate o actualitate surprinzătoare.

În limba franceză, cuvântul terminologie este definit, pentru prima dată, în dicționarul lui Bouillet *Dictionnaire des sciences, des lettres et des arts* [1864, 7-a ediție] și semnifică, de asemenea, un ansamblu de termeni dintr-un domeniu: „ensemble des termes techniques d’une science ou d’un art et des idées qu’ils représentent”².

Unii cercetători îl consideră pe profesorul Dominique-Joseph Mozin (1771-1840) (*Dictionnaire français-allemand, Paris, 1811-1812*) ca fiind primul care a atestat și a explicat cuvântul terminologie.

Definiții ale terminologiei apar mai târziu în *Dicționarul de la Oxford* (11 volume, 1933) și în *Le Petit Robert* (1978).

În acest sens, prezentăm și definițiile terminologiei propuse de lingviștii români:

„Prin termeni tehnici sau științifici înțelegem cuvintele sau combinațiile de cuvinte care denumesc noțiuni dintr-un anumit domeniu de specialitate. Termenii dintr-o ramură a științei sau a tehnicii formează la un loc terminologia domeniului respectiv”³.

„Totalitatea termenilor care denumesc noțiuni din știință și tehnică în general; aici intră prin urmare toate cuvintele specifice vocabularului special al agricultorilor, al păstorilor, al meseriașilor de tot felul și al oamenilor de știință. În felul acesta, putem vorbi în egală

¹ Alain Rey, *La terminologie: noms et notions*, Paris, Presses Universitaires de France, col. Que sais-je? 1979, p. 7.

² *Ibidem*, p. 7.

³ Ana Canarache, Constant Maneca, În jurul problemei vocabularului științific și tehnic, în „Limba Română”, București, 1955, nr. 6, p. 16.

măsură de termeni tehnici de cizmărie, de stupărit, de termeni tehnici în teoria literaturii, în fizică, în științele naturii etc. În general, fiecare ramură de activitate omenească, fiecare disciplină își are terminologia ei specială”⁴.

„Terminologia științifică este un ansamblu lexical care denumește noțiunile speciale din domeniul științei și al tehnicii”⁵.

„Prin terminologie înțelegem totalitatea de cuvinte speciale de care se servesc științele, arta, cercetarea și profesiunile, în general, dar și un cercetător sau un grup de cercetători”⁶.

În prezent, norma ISO 1087/2000 propune următoarea definiție pentru primul sens al terminologiei: „*Ensemble de désignations propres à une langue de spécialité*”, considerată de specialiștii în domeniu ca fiind cea mai reușită și mai simplă definiție dintre cele studiate.

Terminologia poate desemna, de asemenea, **un ansamblu de termeni** întrebuințați de un specialist sau un grup de specialiști⁷. Ansamblurile de termeni dintr-un anumit domeniu pot să se prezinte în diferite forme în funcție de suport, scopul propus, destinatarii vizați, numărul termenilor, domeniul și limbile tratate:

Dicționar: „*Listă alfabetică de termeni (cu explicațiile necesare) aparținând unei științe, arte, limbi, etc.*” Din lat. **dictionarium**, fr. **dictionnaire**. [DN 1986, DEX 2012 s.v.];

Dicționar monolingv: „*(Despre dicționare) Într-o singură limbă; unilingv*” [DN 1986 s.v.];

Dicționar bilingv: „*Care este făcut în două limbi*” [NODEX 2002 s.v.];

Dicționar poliglot: „*Care este scris în mai multe limbi sau care cuprinde mai multe limbi*” [NODEX 2002, DEX 2012 s.v.]; „*Tip de lucrare lexicografică de proporții diferite care tratează sistematic termeni de bază (nume comune și proprii), noțiuni din toate domeniile sau dintr-un anumit domeniu de cunoștințe, fie în ordine alfabetică, fie pe probleme sau pe ramuri.*” [DEX 1998, s.v.];

Glosar: „*Listă sau colecție de cuvinte regionale, învechite sau puțin cunoscute, însoțite de explicația lor*”. Din lat. **glossarium**, fr. **glossaire**. [DEX 2012 s.v.];

Microglosar: „*Glosar cu un număr redus de cuvinte și cu explicații sumare*” [MDN 2000 s.v.];

Lexic: „*Totalitatea cuvintelor caracteristice limbii unei epoci, unei regiuni, unui scriitor etc.*”. Din fr. **lexique**. [DEX 1998, 2012 s.v.];

Lexicon: „*Dicționar tehnic sau enciclopedic, de obicei în mai multe volume, cuprinzând cunoștințe de orientare din anumite domenii; enciclopedie (a unui domeniu).*” Din lat. fr. **lexicon**. [DN 1986, DEX 2012 s.v.];

Microenciclopedie: „*Enciclopedie cu volum restrâns de informații*; [DEX, 2012 s.v.];

Nomenclatură: „*Totalitatea termenilor întrebuințați într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizați metodic*”. Din fr. **nomenclature**. [DEX 1998, 2012 s.v.];

Vocabular: „*Totalitate a cuvintelor specifice unui anumit domeniu de activitate (știință, artă, tehnică etc.)*” [NODEX 2002 s.v.]; „*Dicționar, de obicei de proporții mici; lexic, glosar*”. Din lat. **vocabularium**. [DEX 1998, 2012 s.v.];

⁴ Constant Maneca, Terminologia științifică și tehnică în Dicționarul general al limbii române, în „Limba Română”, București, 1959, nr. 1, p. 33.

⁵ Florin Marcu, Bazele elaborării și însușirii terminologiei științifice, în „Limba Română”, București, 1974, nr. 5, p. 393.

⁶ Ion Coteanu, Terminologia tehnico-științifică. Aspecte, probleme, în „Limba Română”, București, 1990, nr. 2, p. 95.

⁷ Olga Cazan, Terminologia- un termen polisemantic, în „Revista de Lingvistică și Știință Literară”, nr. 5-6/2009, p. 85.

Terminologie de firmă: „Terminologie proprie unei întreprinderi, unui organism, oricărui grup profesional bine delimitat”⁸;

Bază de date/Bancă de date: „Repertoriu terminologic informatizat format dintr-un ansamblu organizat de informații terminologice”⁹.

Obiectul de studiu al terminologiei este *termenul*, așa cum pentru lexicologie este cuvântul.

Există mai multe definiții ale termenului. Organizația Internațională pentru Standardizare (ISO), în Norma 704/2000 definește termenul astfel: „Un termen este o desemnare compusă din unul sau mai multe cuvinte și reprezintă un concept general aparținând unui limbaj de specialitate”¹⁰.

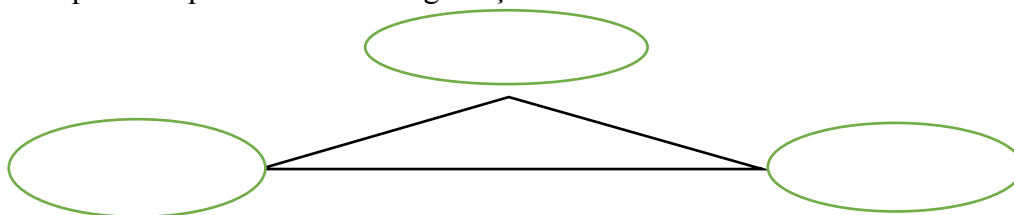
Din această definiție se desprind următoarele idei:

➤ Faptul că termenul reprezintă întotdeauna *un concept aparținând unui limbaj de specialitate*. Așa cum spuneam mai sus, terminologia se ocupă de "cuvintele" unui domeniu specializat care, spre deosebire de cuvintele din limbajul curent, de care se ocupă lexicologia, acoperă întotdeauna un concept.

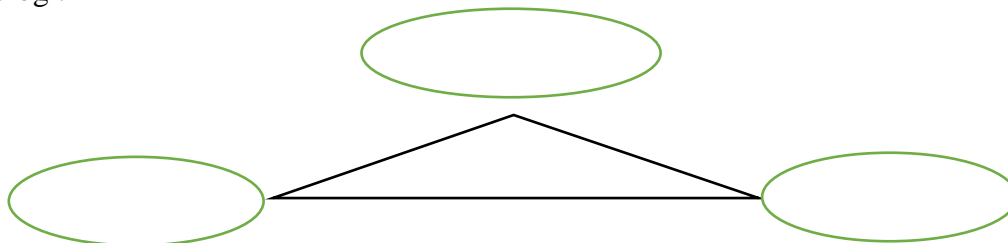
➤ Termenul *este format din unul sau mai multe cuvinte*, formând adeseori unități terminologice. Structura unui termen este foarte variată nu numai ca mărime, mergând de la un termen la adevărate sintagme, dar și ca elemente ce intră în componența lor. Un termen poate fi astfel format dintr-o combinație de litere și cifre, din abrevieri, din coduri, din simboluri sau formule (formulele matematice, fizice, chimice). Ceea ce face ca aceste elemente atât de diferite să fie considerate împreună este faptul că ele constituie unități semantice ce acoperă un singur concept.

➤ *Termenul este în strânsă legătură cu conceptul și cu referentul* ceea ce ne amintește de celebrul triunghi din semantică, cunoscut în diferite variante.

O vom prezenta pe cea a lui C.K.Ogden și A.Richards¹¹:

Echivalent acestui triunghi este cel al lui Lubomir Drozd¹², adoptat de terminologie:

⁸Ileana Busuioc, Madălina Cucu, Introducere în terminologie, Editura Credis, București, 2001, p. 7.

⁹Ibidem.

¹⁰Norma Internațională ISO 704/2000, Travail terminologique, Principes et méthodes.

¹¹C.K.Ogden și A.Richards (1923), The Meaning of Meaning, p. 11.

¹²L.Drozd (1981), Science terminologique: objet et méthode. În: Rondeau G., Felber H. (réd.). Textes choisis de terminologie. 1. Fondements théoriques de la terminologie. Québec: Girsterm, p. 115-131.

Acest sistem conceptual este rezultatul a trei concepte subordonate: sistemul entităților, subordonat legilor naturii, sistemul conceptelor generate de legile gândirii și cel lingvistic, subordonat legilor lingvistice.

De aici rezultă un alt aspect important: dualitatea semantică chiar a termenului termen. Dacă facem o analogie cu faimoasa metaforă a semnului lingvistic al lui Saussure, pe care acesta îl asemăna unei foi de hârtie¹³, termenul este pe de o parte echivalentul „cuvântului”, sau al semnului lingvistic, cuprinzând cele două aspecte, cel al semnificatului și al semnificantului; pe de altă parte el se opune semnificatului fiind echivalentul doar al semnificantului. În terminologie, *termenul* este opus conceptului, reprezentând forma lingvistică a acestuia, dar, în același timp înglobează cele două aspecte, conceptual și lingvistic.

Semnul, simplu sau complex, în raport cu conceptul este un termen, iar în raport cu obiectul este o denotație.

Conceptul sau noțiunea reprezintă cealaltă față importantă a triumfului și constituie de fapt punctul de plecare al oricărei activități terminologice, fie ea teoretică sau practică. În același document ISO 704/2000 conceptul este definit astfel „construcție mentală care servește la clasificarea obiectelor individuale ale lumii exterioare sau interioare cu ajutorul unor abstracții mai mult sau mai puțin arbitrare”¹⁴. În terminologie, conceptele sunt considerate ca reprezentări mentale ale obiectelor într-un domeniu specializat. Acestea sunt deci reprezentări mentale ale obiectelor din realitate și ele conferă termenului proprietatea de referință. Conceptele se analizează prin caracterele care le compun și care formează și definiția conceptului respectiv. Pentru aceasta conceptele trebuie integrate în clase conceptuale, ceea ce permite încadrarea lor în clasa generală de *obiecte* din care fac parte și distingerea lor prin caracterele individuale care le diferențiază de acestea. Un concept nu poate fi definit în terminologie decât prin integrarea lui într-un domeniu de referință.

1.2. Terminologia ca activitate

Partea practică a terminologiei este *terminografia*. Dacă terminologia studiază modul de formare, comportamentul lingvistic al termenilor, raporturile lor cu semnificatul, terminografia se ocupă cu culegerea, gestionarea și difuzarea termenilor, urmărind realizarea unor baze de date cu diferite finalități precum: vocabulare de specialitate, glosare, tezaure, dicționare, bănci de date etc. Referitor la raportul dintre terminologie și terminografie, putem face o paralelă cu raportul dintre lexicologie și lexicografie. Lexicologia se ocupă de studiul teoretic al cuvintelor, în timp ce lexicografia se ocupă cu realizarea unor dicționare.

Se disting două tipuri de activitate terminologică: *terminologia punctuală* și *terminologia tematică* (numită și terminologia sistemică).

Scopul terminologiei punctuale este găsirea soluției la o problemă precisă pe care nu o putem rezolva cu elementele pe care le avem la dispoziție (dicționare generale, fișiere terminologice deja constituite etc.). Acest tip de activitate este caracteristică, de obicei, traducătorului.

Obiectivul terminologiei sistematice/tematice constituie elaborarea și eventuala difuzare de produse terminologice (dicționare, glosare, vocabulare, baze de date etc.).

Un tip aparte de activitate terminologică este *terminotica*, care desemnează totalitatea de operații de creare, de stocare, de gestionare și de consultare a datelor terminologice cu ajutorul tehnologiilor informaționale. Informatica își aduce însă aportul și în alte aspecte ale acestei munci: selectarea terminografică a termenilor și contextelor, redactare, traducere automată, etc. Persoana care efectuează această activitate se numește terminolog sau, mai bine zis, terminograf.

¹³Ferdinand deSaussure (1995 [1916]) : Cours de linguistique générale, Paris: Payot-Rivages. Traducere din franceză de Tarabac I. Iași, Polirom, 1998.

¹⁴Norma Internațională ISO 704/2000, Travail terminologique, Principes et méthodes.

1.3. Terminologia ca metodologie de lucru

A treia semnificație constituie un subiect controversat. Absolut toți lingviștii și terminologii recunosc existența unei metode de studiu a termenilor, adică o serie de principii și fundamente care reglementează studiul terminologiilor (primul sens). Prin analogie cu psihologie, filologie etc., termenul terminologie semnifică știința care studiază termenii (vocabularul, nomenclatura) unui domeniu specializat. Cu alte cuvinte, este vorba de disciplina care studiază denumirea realităților specific unui domeniu. Foarte puțini autori afirmă că terminologia este o ramură a lingvisticii - lingvistica aplicată sau, chiar mai mult, o știință interdisciplinară, având propriul obiect de studiu (termenul) și o serie de principii proprii¹⁵.

BIBLIOGRAPHY

- Busuioc, Ileana, Cucu, Madălina, *Introducere în terminologie*, Editura Credis, București, 2001
- Canarache, Ana, Maneca, Constant, *În jurul problemei vocabularului științific și tehnic*, în „Limba Română”, București, 1955, nr. 6
- Coteanu, Ion, *Terminologia tehnico-științifică. Aspecte, probleme*, în „Limba Română”, București, 1990, nr. 2
- Drozd, L., *Science terminologique: objet et méthode*. În: Rondeau G., Felber H. (éd.). *Textes choisis de terminologie. 1. Fondements théoriques de la terminologie*. Québec: Girsterm, 1981, p. 115-131
- Maneca, Constant, *Terminologia științifică și tehnică în Dicționarul general al limbii române*, în „Limba Română”, București, 1959, nr. 1
- Marcu, Florin, *Bazele elaborării și însușirii terminologiei științifice*, în „Limba Română”, București, 1974, nr. 5
- Norma Internațională ISO 704/2000, *Travail terminologique, Principes et méthodes*.
- Ogden, C.K., Richards, A., *The Meaning of Meaning*, 1923
- Rey, Alain, *La terminologie: noms et notions*, Paris, Presses Universitaires de France, col. Que sais-je?, 1979
- Saussure, Ferdinand de (1995 [1916]) : *Cours de linguistique générale*, Paris : Payot-Rivages. Traducere din franceză de Tarabac I. Iași, Polirom, 1998.

¹⁵ Olga Cazan, Terminologia- un termen polisemantic, în „Revista de Lingvistică și Știință Literară”, nr. 5-6/2009, p. 88.